

місце України у зовнішньоторговельній політиці США залишається досить невизначеним та нестабільним. Незважаючи на активну торговельно-економічну співпрацю між двома країнами, тенденції динаміки та структури двосторонньої торгівлі останніх років між Україною та США вказують на значні проблеми у сфері двосторонніх торговельно-економічних відносин. Це насамперед проявляється у значному послабленні торговельних зв'язків та зменшенні обсягів двосторонньої торгівлі, що насамперед спричинено падінням обсягів імпорту американської продукції Україною, та зміною товарної структури українського експорту в США. Вирішення цих та інших поточних та довгострокових проблем розвитку українсько-американської торговельно-економічної співпраці є особливо актуальним, оскільки насамперед сприятиме підтриманню позитивної динаміки економічного зростання та життєвого рівня українського населення, підвищенню рівня енергетичної безпеки та послабленню енергетичної залежності України, отриманню доступу до передових високих технологій та прискоренню інтеграції України до міжнародних структур і організацій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Trade in Goods with Ukraine [Електронний ресурс] // U.S. Department of Commerce. – Режим доступу : <http://www.census.gov/foreign-trade/balance/c4623.html>.
2. U.S-Ukraine Business Council (USUBC) Mission [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.usubc.org/site/u-s-ukraine-business-council-usubc-mission-2>.
3. Торговельно-економічне та інвестиційне співробітництво між Україною та Сполученими Штатами Америки [Електронний ресурс] // Херсонська торгово-промислова палата. – Режим доступу : <http://www.tpp.ks.ua/zovnishnoekonomichna-diyalnist/analitichnij-material/pivnichna-amerika/78-spolucheni-shtati-ameriki/729-usa23052013.html>.
4. Стан торговельно-економічного співробітництва між Україною та Сполученими Штатами Америки [Електронний ресурс] // Посольство України в Сполучених Штатах Америки. – Режим доступу : <http://usa.mfa.gov.ua/ua/ukraine-us/trade/statistics>.
5. Географічна структура зовнішньої торгівлі послугами за 2014 рік [Електронний ресурс] // Державна Служба Статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Торговельні обмеження США щодо України [Електронний ресурс] // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу : http://www.ukrexporth.gov.ua/ukr/econ_spivirob/usa/1693.html.

УДК 339.727.22

Мацука В.М.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту
Маріупольського державного університету*

ОСОБЛИВОСТІ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

В статті досліджено особливості залучення іноземних інвестицій в Україну. Проаналізовано масштаби, географічну, галузеву та регіональну структури іноземного інвестування. Визначено проблеми надходження іноземних інвестицій, та запропоновано основні шляхи їх вирішення.

Ключові слова: інвестиції, іноземні інвестиції, прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал), інвестиційна політика, глобальне інвестиційне середовище.

Мацука В.Н. ОСОБЕННОСТИ ИНОСТРАННОГО ИНВЕСТИРОВАНИЯ В УКРАИНЕ

В статье исследованы особенности привлечения иностранных инвестиций в Украину. Проанализированы масштабы, географическая, отраслевая и региональная структуры иностранного инвестирования. Определены проблемы притока иностранных инвестиций, и предложены основные пути их решения.

Ключевые слова: инвестиции, иностранные инвестиции, прямые иностранные инвестиции (акционерный капитал), инвестиционная политика, глобальная инвестиционная среда.

Matsuka V.M. THE FEATURES OF FOREIGN INVESTMENTS IN UKRAINE

The features of the foreign investment attraction in Ukraine are researched. The scope, geographical, sectoral and regional structure of foreign investment are analyzed. Problems of foreign investment inflow are identified and basic solutions are offered.

Keywords: investments, foreign investments, foreign direct investment (stock capital), investment policy, global investment environment.

Постановка проблеми. На сучасному етапі світова економіка розвивається в умовах відносно низьких темпів зростання, освоєння інвестицій та погіршення кон'юнктури світових фінансових ринків. Геополітичні ризики, центрами яких є Україна та Близький Схід, мають значний вплив на світову фінансову систему. Події в Україні, а саме політичні та економічні потрясіння, анексія Криму та військові дії на Донбасі призвели до зниження інвестиційної активності, згорання інвестиційних проєктів та вивезення іноземного капіталу з українського ринку. В умовах відпливу інвестиційних капіталів без кар-

динальних реформ, ефективної інвестиційної політики та гарантій безпеки для інвесторів неможливий розвиток малого та середнього бізнесу і значний прогрес України в напрямку притоку іноземних інвестицій. Вивчення особливостей залучення акціонерного капіталу дозволить максимально використати всі позитивні ефекти іноземного інвестування задля розвитку інфраструктури інвестиційної діяльності, поліпшення бізнес-клімату, забезпечення сталого економічного зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема залучення іноземного капіталу належить

до актуальних питань, які дискутуються у світовій та вітчизняній економічній літературі. Особливості залучення іноземних інвестицій в економіку України вивчали такі вчені, як Б.В. Губський, Д.Г. Лук'яненко, Ю.В. Макогон, О.М. Мозговий, В.Є. Новицький, А.А. Пересада, В.Г. Федоренко та ін. Водночас питання щодо особливостей залучення іноземних інвестицій надзвичайно різноманітні та багатопланові, тому вимагають додаткового вивчення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Аналіз особливостей залучення іноземних інвестицій до України в умовах формування глобального економічного простору, визначення проблем іноземного інвестування та пошук можливих шляхів їх вирішення. Теоретичну і методологічну основу наукового пошуку складають праці вітчизняних та закордонних вчених в області інвестування, а також статистичні та аналітичні дані.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проаналізуємо тенденції розвитку економіки України. Скорочення промислового виробництва, розпочате у 2012 р., поглибилось у поточному році з огляду на зупинку промислових потужностей Луганської та Донецької областей.

Дефіцит газу та зростання цін на газ змусило підприємців перейти до режиму жорсткої економії, що значним чином позначилося на скороченні обсягів виробництва, а також зменшенні бюджетних та валютних надходжень й на підвищенні рівня безробіття.

В умовах відпливу інвестиційних капіталів з огляду на відсутність гарантій безпеки для інвестора та високий ступінь ризику світова тенденція скорочення банківського кредитування є додатковим фактором гальмування економічного розвитку України. Масовий відплив депозитів, значні внутрішні дисбаланси банківських установ та ускладнений доступ до світових фінансових ринків не дозволяють знизити ставки по кредитах та їх доступність для малого та середнього бізнесу.

У міжнародній торгівлі короткострокові позитивні ефекти, досягнуті в результаті девальвації національної валюти, нівелюються падінням експорту підприємств, розташованих на територіях, де ведуться військові дії. В умовах вимушеної економічної ізоляваності Донбасу, який забезпечує чверть усього експорту країни, навіть ефект девальвації національної валюти не активізував діяльність експортерів [5].

Виснажені міжнародні резерви, підвищений попит на іноземну валюту як наслідок панічних настроїв населення у зв'язку з невизначеністю результату перебігу воєнних дій на Донбасі, згорання торговельних зв'язків з Росією та падіння експортної виручки призвели до значної девальвації національної валюти. Ці обставини створюють додатковий тиск на курс національної валюти через канал очікувань.

Складна ситуація з бюджетними надходженнями на тлі падіння економічного розвитку посилюється політичними ризиками та значними видатками на проведення АТО.

Крім того, через девальвацію відбулося значне зростання як державного боргу, так і витрат на його обслуговування.

Підвищення реальної процентної ставки призвело до зростання видатків на обслуговування непогашеної частини боргу та збільшення вартості капіталу, що, у свою чергу, призвело до падіння ВВП [5].

За таких умов, визначимо місце України в глобальному інвестиційному середовищі, у цьому кон-

тексті важливими є дані аналізу Індексу економічної свободи (Index of Economic Freedom).

Індекс економічної свободи – показник, який розраховується для більшості країн світу з 1995 р. та безпосередньо впливає на розвиток економіки і підприємництва та притоку інвестицій [7].

Аналіз Індексу економічної свободи дає можливість визначити перешкоди і проблемні місця, які створює держава і які за умови обмеження свободи економічної діяльності стримують економічне зростання в країні.

Рівень свободи економік країн світу розраховується за середнім арифметичним із 10 показників, серед яких свобода бізнесу, торгівлі, фінансового сектору, інвестицій, праці, монетарна і фіскальна свободи, гарантії прав власності, розміри бюрократичного апарату і ступінь захисту від корупції. Таким чином, теоретично в «абсолютно вільній економіці» у підсумку може вийти 100 балів, а там, де свободи немає в принципі, відповідно – нуль.

Всі країни світу в цьому індексі розділені на п'ять умовних груп – «вільні» (з показником 80–100), «переважно вільні» (70–79,9), «помірно вільні» (60–69,9), «переважно невільні» (50–59,9), «невільні» (0–49,9). Повний рейтинг дає загальну картину економічних свобод серед країн світу.

Починаючи з 1995 р. Україна була серед перших країн, за якими здійснювався аналіз Індексу економічної свободи. Показник Індексу в Україні впродовж останніх 10 років демонструє тенденцію до стабільного падіння: з 2005 по 2015 р. – індекс за цей час упав на 8,9 балів (2005 р. – 55,8 балів, 2015 р. – 46,9 бали). При цьому середній показник по всіх країнах світу майже не змінився (близько 60 балів). Починаючи з 2009 р. Україна стабільно відноситься до категорії невільних (деспотичних) держав, в якій не відбуваються ключових перетворень (менше 49,9 балів). Динаміка Індексу демонструє стабільні темпи зниження позицій України, протягом 2006–2014 рр. (рис. 1).

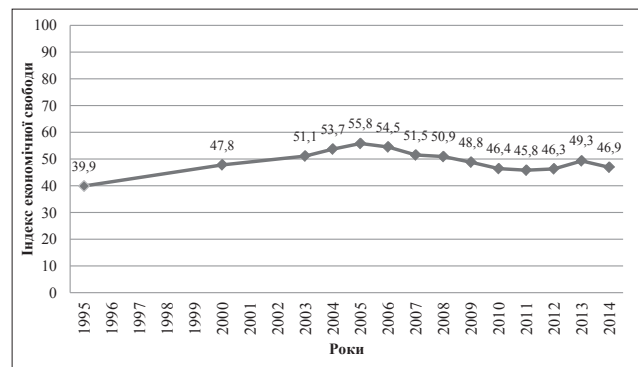

Рис. 1. Індекс економічної свободи України за 1995-2014 рр.

У новому щорічному рейтингу країн щодо рівня економічної свободи Індексі економічної свободи 2015 р. – Україна посідає 162-е місце зі 178 країн, у зв'язі минулого року вона посідала 155-е місце [7].

Україна набрала 46,9 бала, на 2,4 менше, ніж минулого року. Дослідники відзначають, що Україна погіршила свої позиції за вісьмома з 10 показників, найгірша ситуація з гарантіями прав власності, інвестиціями, управліннями державними витратами. Україна перебуває на останньому місці з 43 країн Європи, її загальний бал нижчий, ніж загалом у світі.

Аналіз тенденцій розвитку економіки України та Індексу її економічної свободи демонструє стабільну темпи зниження позицій України в глобальному інвестиційному середовищі. Внутрішні ризики розвитку економіки України головним чином пов'язані з військовими діями на Донбасі, зростанням боргового навантаження на бюджет, виснаженням міжнародних резервів. Вторинні ефекти внутрішніх політичних та економічних потрясінь, анексії Криму та військових дій на Донбасі поширилися на більшість секторів вітчизняної економіки. Внаслідок цього поглиблюються існуючі диспропорції, прискорюється падіння ВВП, скорочуються об'єми промислового виробництва, виконаних будівельних робіт, зовнішньої торгівлі, знижуються обсяги освоєння інвестицій (у тому числі і іноземних) тощо.

Досліджуючи тенденції іноземного інвестування в Україні з 1992 р., можна стверджувати, що їх обсяг залишається незначним (табл. 1).

Таблиця 1

Сукупний капітал нерезидентів в Україні за 1994–2015 рр.

Роки	Сукупний обсяг капіталу нерезидентів, млн. дол. США	Темпи зростання до попереднього року, %	До 1994 р., разів
1994	219,4	–	–
1995	483,5	220,4	2,20
1996	896,9	185,5	4,09
1997	1438,2	160,4	6,56
1998	2063,6	143,5	9,41
1999	2810,7	136,2	12,81
2000	3281,8	116,8	14,96
2001	3875,0	118,1	17,66
2002	4555,3	117,6	20,76
2003	5471,8	120,1	24,94
2004	6794,4	124,2	30,97
2005	9047,0	133,2	41,24
2006	16890,0	186,7	76,98
2007	21607,3	127,9	98,48
2008	29542,7	136,7	134,65
2009	35616,4	120,6	162,34
2010	40053,0	112,5	182,56
2011	44806,0	111,9	204,22
2012	50333,9	112,3	229,42
2013	55296,8	109,9	252,04
2014**	57056,4	103,2	260,06
2015**	45916,0	80,5	209,28

*Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя

Розраховано автором за даними Держстату України (дані наведено на початок року) [6]

Обсяг залучених з початку інвестування прямих іноземних інвестицій в економіку України на 1 січня 2015 р. становив 45916,0 млн. дол. США (дані є попередніми) та в розрахунку на одну особу населення складає 1072,0 дол.

У 2014 р. в економіку України іноземними інвесторами вкладено 2451,7 млн. дол. США прямих інвестицій. Зменшення капіталу за цей період становить 13592,1 млн. дол. (у т. ч. за рахунок курсової різниці – 12246,5 млн. дол.).

Географічна структура іноземного інвестування залишається достатньо стабільною (рис. 2).

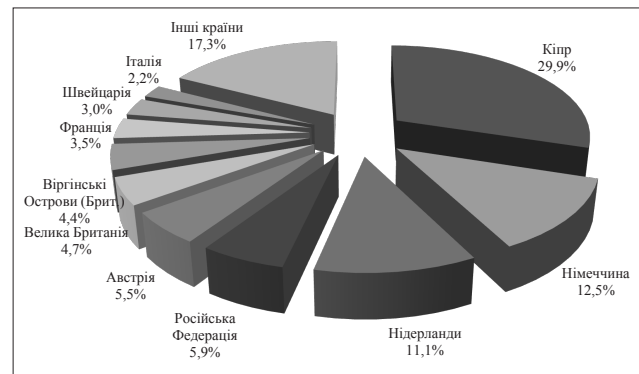

Рис. 2. Географічна структура ПІІ в економіку України станом на 01.01.2015 р.

Інвестиції надійшли зі 131 країни світу. Із країн ЄС з початку інвестування внесено 35575,5 млн. дол. інвестицій (77,5% загального обсягу акціонерного капіталу), з інших країн світу – 10340,5 млн. дол. (22,5%).

До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає майже 83% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр – 13710,6 млн. дол., Німеччина – 5720,5 млн. дол., Нідерланди – 5111,5 млн. дол., Російська Федерація – 2724,3 млн. дол., Австрія – 2526,4 млн. дол., Велика Британія – 2145,5 млн. дол., Віргінські Острови (Брит.) – 1997,7 млн. дол., Франція – 1614,7 млн. дол., Швейцарія – 1390,6 млн. дол. та Італія – 999,1 млн. дол. [6].

Варто відмітити, що проаналізована диверсифікація джерел залучення прямих іноземних інвестицій по країнах-інвесторах може бути ризиком залежності економіки України від політики декількох країн – основних інвесторів.

Серйозну проблему для України становлять не тільки малі обсяги іноземних інвестицій, але й їх галузева структура. Глибокі диспропорції існують у розподілі інвестицій за галузями (рис. 3).

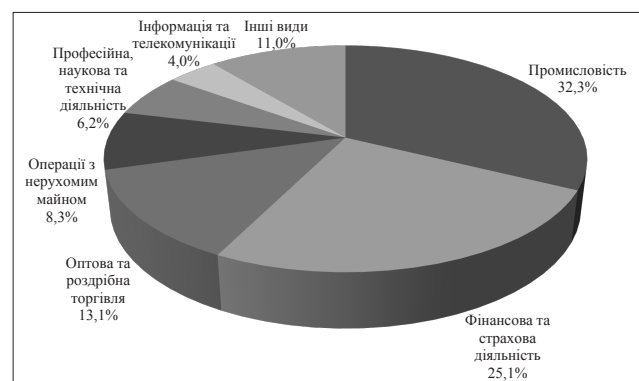

Рис. 3. Структура ПІІ в Україні за видами економічної діяльності станом на 01.01.2015 р.

На підприємствах промисловості зосереджено 14817,1 млн. дол. (32,3%) прямих інвестицій, у т. ч. переробної – 12569,5 млн. дол., добувної промисловості і розроблення кар'єрів – 1461,2 млн. дол., з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – 717,0 млн. дол. У підприємства металургійного виробництва, виробництва готових металевих виробів внесено 5538,3 млн. дол. прямих інвестицій, виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 2732,4 млн. дол., виробництва гумових і пластмасових виробів, іншої неме-

талевої мінеральної продукції – 1219,9 млн. дол., машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування, – 1012,3 млн. дол., виробництва хімічних речовин і хімічної продукції – 898,0 млн. дол.

В установах фінансової та страхової діяльності акумульовано 11537,4 млн. дол., або 25,1% загального обсягу прямих інвестицій, на підприємствах оптової та роздрібно торгівлі; ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів – 6019,2 млн. дол. (13,1%), в організаціях, що здійснюють операції з нерухомим майном, – 3804,4 млн. дол. (8,3%), професійну, наукову та технічну діяльність, – 2837,0 млн. дол. (6,2%).

Загальний обсяг акціонерного капіталу та боргових інструментів на 1 січня 2015 р. становив 54484,0 млн. дол. [6].

Аналіз галузевої привабливості України свідчить, що найбільш інтенсивно інвестиційні процеси спостерігаються у високорентабельних сферах, які не потребують значного вкладення капіталу при забезпеченні швидкої віддачі.

Для регіональної структури прямих іноземних інвестицій характерна суттєва диференціація (рис. 4).

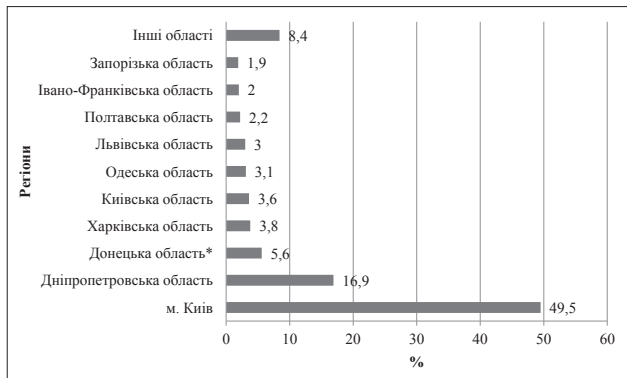

Рис. 4. Питома вага ПІІ у регіонах України (акціонерний капітал) станом на 01.01.2015 р.

На п'ять найпривабливіших регіонів України у 2014 р. припадає майже 80% усіх іноземних інвестицій, з них 49,5% – на м. Київ. На Дніпропетровську область припадає 16,9% ПІІ, Донецьку – 5,6% (дані можуть бути уточненими), Харківську – 3,8%, Київську – 3,6% [6].

У звітному періоді приріст прямих іноземних інвестицій відзначився в наступних регіонах України: Дніпропетровська, Івано-Франківська, Київська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Харківська області. Зменшення прямих іноземних інвестицій спостерігалось в Донецькій, Житомирській, Запорізькій, Кіровоградській, Сумській, Черкаській областях України та м. Києві.

До основних причин, що сповільнюють розвиток інвестиційного підприємництва та бізнесу в Україні, треба віднести насамперед такі: внутрішні політичні та економічні потрясіння, анексія Криму, військові дії на Донбасі, відсутність реформ, недієві правові рамки, корупція, обмеження на рух капіталу, інфляція, податковий тягар, нерозвиненість інвестиційної інфраструктури.

Проблемні для нашої країни аспекти – етична поведінка компаній, захист прав власності, прозо-

вість ухвалення урядових рішень, дієвість аудиторських і бухгалтерських стандартів, ефективність використання державного бюджету, захист прав інтелектуальної власності, довіра суспільства до політиків, тягар державного регулювання, ефективність корпоративного управління.

Для того щоб зростали обсяги і поширювалося застосування іноземних інвестицій, насамперед необхідне таке: збільшення прозорості й ефективності дій чиновників у сфері інвестиційної політики; пом'якшення обмежень для іноземних інвесторів на купівлю землі; максимальне спрощення процедур, що регламентують взаємовідносини держави і підприємств у сфері залучення іноземних інвестицій; законодавче створення надійної системи страхування та перестраховування інвестиційних ризиків; залучення в інвестиційну сферу заощаджень іноземних громадян з використанням гарантійних механізмів їх повернення; створення системи гарантій стабільності для забезпечення довгострокового фінансування інвестиційних проектів; проведення заходів, спрямованих на збільшення мобільності капіталу; боротьба з корупцією.

Висновки з даного дослідження. У цілому можна відзначити такі особливості залучення іноземних інвестицій в Україну: стабільні темпи зниження позицій України в глобальному інвестиційному середовищі, пов'язані з військовими діями на Донбасі, зростанням боргового навантаження на бюджет, виснаженням міжнародних резервів; незначні обсяги іноземних інвестицій та зниження їх надходження у формі прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу); географічна структура іноземного інвестування залишається достатньо стабільною; глибокі диспропорції існують у розподілі інвестицій за галузями; для регіональної структури прямих іноземних інвестицій характерна суттєва диференціація. Для зростання обсягів і поширення застосування іноземних інвестицій необхідно: збільшити прозорість й ефективність дій чиновників у сфері інвестиційної політики; пом'якшити обмеження для іноземних інвесторів на купівлю землі; провести заходи, спрямовані на збільшення мобільності капіталу; боротьба з корупцією.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо стимулювання інвестицій у вітчизняну економіку» від 17.11.2011 р. № 4057-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4057-17>.
2. Закон України «Про інвестиційну діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
3. Закон України «Про режим іноземного інвестування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/93/96-вр>.
4. Указ Президента України № 5/2015 «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>.
5. Аналітична записка «Щодо тенденцій розвитку економіки України у 2014–2015 рр.» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1635/>.
6. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Index of Economic Freedom 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.heritage.org/index/ranking>.